

मितस्त्रोच्चगाः सुटमिष्टं त्वपचयगृह्णीचारातिभे नेष्टसम्पत् ।
 यावती यावती रेखा अष्टाशमष्टवर्गके । तावती द्विगुणो-
 क्त्य अष्टाभिः परिषोधयेत् । अष्टोपरि भवेद्रेखा अष्टा-
 भ्यन्तरविन्दुवः । अष्टाभिस्तु समं यत् तत्समं परिकीर्त्ति-
 तम् । रेखा अष्टाक्षुभे देया विन्दुवस्त्रितरत्न तु । रेखाविन्दु
 समानौ चेत् समस्तत्वं निगद्यते । रेखाधिक्ये शुभं चेयं
 तद्विन्दोरथाशुभम् । श्रीरानन्दस्तथा अयोभोगो राज्यं
 भवेत्तथा । मन्त्रिनोऽथ विपश्चैव हानिस्तु भवेत्तथा ।
 द्वादिरेखा द्वादिविन्दोः फलान्येतान्यनुक्रमात् । रेखायां
 वत्सरोच्चेयः सार्द्धसप्तदिनं समे । अष्टवर्गदशायुः स्यात्
 दिनं चतुर्थं विन्दुषु । इत्यष्टवर्गः । “अष्टवर्ग-
 शुभैः श्रीमान् कर्म कुर्वान्नभश्चरैः । गोचरस्थैस्तद-
 प्राप्तौ तदप्राप्तौ च वेधगैः । व्रतारम्भे विवाहे च यात्रायां
 क्षुरकर्मणि । अविशुद्धाष्टवर्गस्य समस्ता निष्फलाः क्रियाः ।
 सततं दिशति नराणां राशौ मध्येऽष्टवर्गफलं निखिलम् ।
 भावफलं प्रथमाङ्गे दृष्टफलान्यर्द्धभुक्तोषु” ज्यो० त० ।
 अष्टानामकष्टतपयशानां वर्गः । ज्योतिषादौ शुभाशुभ-
 ज्ञापनाय विशेषरूपेण अष्टषा विभक्तोषु २५समूहभेदेषु
 यथा स्वरवर्णाः १६ । अवर्गः, कादयोभावसानाः पञ्चपञ्चा-
 त्मकाः कवर्गादयः ५ । यरत्नवाः ४यवर्गः । श्वसहा ३शवर्गः
 इत्येवमष्टौ कल्पिताः । तेषां विभागक्रमेण संख्याभेदः ।
 “वर्गवर्णप्रमाणञ्च सस्वरैस्ताडितं मिथः । पिण्डसंख्या भवे-
 सत्यगथा भागैस्तु कल्पना” केरलम् । “स्वं वर्गं द्विगुणं विधाय
 परवर्गेणान्वितं सप्ततट” इति ज्योति० । तन्त्रोक्ते
 मन्त्रस्य शुभाशुभज्ञानार्थं अवर्गाद्यनुसारेण ३ पञ्चिमाज्ज-
 रादष्टवर्गे च । यथा आगमकल्पद्रुमे “इदानीं वर्ग-
 चक्रस्य विधानमभिधीयते । मन्त्रग्रामविशोधार्थं नामा-
 द्यक्षरपूर्वकम् । अष्टौ कोष्ठान् समालिख्य वर्गानष्टौ
 लिखेत्ततः । पञ्चिमाज्जारपञ्चास्रश्चानः सर्पाखदन्तिनः ।
 मेघः क्रमादकारादि वसुवर्गाश्रिता इमे । साध्यसाधकयोः
 प्रीतिर्ज्ञातव्या जातितः सदा” । दृष्ट्वाक्रमेण “वर्णशुद्धिं समा-
 साद्य मन्त्रं दद्याद्गुरुत्तमः । अवर्गः पञ्चिषोऽष्टोयो
 माज्जारस्य कवर्गकः । कवर्गश्च तथा सिंहवर्गश्चैव कुक्कुरः ।
 तवर्गो नाग इत्युक्तौ मूषिकश्च पवर्गकः । श्ववर्गश्च गजोच्चेयः
 श्ववर्गश्चैव मेघकः । पञ्चिभुजगयोर्वैरं तथा च गज-
 सिंहयोः । माज्जारमूषिकयोश्चैव तथा कक्कुरमेघयोः ।
 भुजङ्गसिंहयो मैत्री मेघमूषिकयोस्तथा । लोकादन्यञ्च विज्ञेयं
 अष्टवर्गप्रयोगतः” इति तन्त्रसा० । “जीवकवर्गभक्तौ भेदे

काकल्याद्विष्टिष्टिके । अष्टवर्गोऽष्टभिर्द्वैरिति” वैद्यकोक्ते
 ४जीविका दष्टद्वये । “राज्ञामष्टवर्गस्तु यतोऽयमतिदुर्लभः ।
 तस्मादस्य प्रतिनिधिं गृह्णीयान्तद्गुणं भिषक् । भेदाजोव-
 ककाकोलोद्विष्टिष्टिकेऽपि चासति । वरोविदार्थस्वगन्धा
 वारणीश्च क्रमात् क्षिपेत्” वैद्य० । नीतिवेदिनां वर्जनीये
 ५वर्गभेदे च । “क्षिपिर्बणिक्पथो दुर्गं सेतुः कुङ्कुरवन्धनम् ।
 खन्याकरवलादानं सैन्यानाञ्च निवेशनम् । अष्टवर्गमिमं
 साधु ऋद्धये परिवर्द्धयेत्” नीतिः ।

अष्टविधं न० अष्ट विधाः प्रकारा अष्ट । राज्याङ्गाष्टप्रकारे
 कर्मणि तच्च अष्टकर्मशब्दे दर्शितम् । “क्षुत्तं चाष्टविधं
 कर्म पञ्चवर्गञ्च तत्ततः” मनुः ।
 सुश्रुतोक्ते विषयविशेषविषये छेद्यादौ अष्टप्रकारे शल्यकर्मणि
 तानि च यथा “छेद्यभेदावेत्येवधैष्याहार्यसाव्यसीव्य-
 रूपाणि । तेषां विषयविशेषा अपि तत्रैव दर्शिता यथा ।
 “छेद्या भगन्दरपन्थिः स्त्री श्लिष्कालकालकः । ब्रणवत्तां वृदा-
 न्यर्शश्चर्मकीलोऽस्थि मांसगम् ॥ शल्यं जलमणिर्मांससंघातो
 गलगुण्डिका । स्नायुमांससिराकोथो वस्त्राकं शतपोनकः ॥
 अङ्गुष्ठोपदंशाश्च मांसकन्दधिमसांसकः । भेद्या विद्रधयोऽ-
 न्यत्र सर्जादपन्थवस्त्रयः ॥ आदितो ये विसर्पाश्च दृष्टयः
 सविदारिकाः । प्रमेहपिण्डाशोफस्तनरोगावमन्यकाः ।
 कुम्भीकानुशयीनाद्यो दन्तौ पुष्करिकालजी । प्रायशः
 क्षुद्ररोगाश्च उपप्लुष्टौ तालुदन्तजौ ॥ तृण्डिकेरी गिलायुश्च
 पूर्व्यं ये च प्रपाकिणः । वस्तिस्तथाप्रसरोहेतोर्भेदोक्तौ ये
 च केचन ॥ लेख्याश्चतस्रो रोहिण्यः किलाससुपजिह्वि-
 का । भेदोजो दन्तवैदर्भी अन्धवर्ताधिजिह्विका ॥ अ-
 र्शांसि मण्डलं मांसकन्दो मांसोक्षतिस्तथा । वेध्याः सिरा
 बद्धविधा मूलवृद्धिर्कोदरम् ॥ एष्या नाड्यः सशल्याश्च
 ब्रणा उन्मार्गिणश्च ये । आहार्याः शर्करास्तिष्ठो दन्तक-
 र्ममलाप्रसरी ॥ शल्यानि मूढगर्भाश्च वर्चश्च निचितं गुदे ।
 स्नाव्या विद्रधयः पञ्च भवेयुः पर्वजावृते ॥ कुष्ठाव-
 वायुं सरुजः शोफो यश्चैकदेशजः । पात्यामयाः स्त्री-
 पदानि विषजुष्टञ्च शोणितम् ॥ अर्बुदानि विसर्पाश्च
 अन्यथादितस्तु ये । त्वयस्त्रयश्चोपदंशाः स्तनरोगा वि-
 दारिका ॥ शौषिरो गलगालूकम् कण्टकाः क्षमिदन्तकः ।
 दन्तवेष्टः सोपकुशः शीतादोदन्तप्लुष्टः ॥ पित्ताष्टकफ-
 जाश्चौष्माः क्षुद्ररोगाश्च भूरिणः । सीव्या भेद ससुत्याश्च
 मिद्धाः सुलिखिता गदाः ॥ सद्योज्ञाश्च ये चैव चलस-
 न्धिव्यपाश्रयाः । न चारान्निविषैर्जुष्टा न वा मारुतवा-